

Johann Straussi (1825—1899) muusika on lahutamatu seotud Viini tänavate, parkide ja kohvikutega, Prateri ja Doonauga. Tiivustatuna oma triumfilisest edust kõigis viies maailmajaos idealiseeris helilooja oma loomingus kõigiti seda maailma ja nägi ka kogu tolleaegset ühiskondlikku elukorraldust läbi oma eluga ülimal määral rahuloleva kodanlase roosade prillide. Innukas „Sinise Doonau“ ja „Viini metsade“ propageerija oli ka oma operetiloomingus üpris kaugel sellest, et tegelda mistahes ühiskondlike või sotsiaalsete probleemidega. Strauss ei läinud operetizanri aluse rajaja pariislase Offenbachi paroodilis-satüirilist rada mööda, ta pani oma operetiparemikuga, eeskätt „Nahkhiiriga“ (1874) aluse tantsulisele operetile kui puht meelelahutuslikule žanrile.

Ometi on see „tantsusammul läbi elu kõndiv“ viisimeister kinkinud maailmale muusikapärandi, mis on kaugelt välja kasvanud nendest ahastest raamidest, mis püüasid helilooja kui kodaniku vaatevälja. Straussi nakatavast, püskavast elurõõmusest kantud tantsulood, esmajoones viini valsid, on vabad mistahes ajahamba jälgedest.

Vals võrsus Austria, tšehhi ja saksa rahvatantsumuusikast 18. sajandi teisel poolel — 19. sajandil tantsisid seda juba kogu Euroopa demokraatlikud ringkonnad. Valsi levik oli omalaadseks vastulöögiks „kõrgema“ seltskonna tantsude puisuse ja edevuse vastu. Straussi progressiivne tähtsus seisnebki selles, et tema looming ei kaotanud kunagi oma sidemeid rahvamuusika elava lättega. Ühtlasi tähistab tema teoste sünd demokraatliku ja rahvaliku suuna lõplikku võitu kivinenud aristokraatlike tantsuvormide üle.

Operetti „Nahkhiir“ võime õigusega nimetada instseneeritud tantsuks ja esmajärjekorras valsiks. Muide, Straussil puudus „soon“ lavamuusika loomi-

„Nahkhiir“ RAT „Estonia“ laval

seks — tema 16-st operetist jäid lavale piisima ainult üksikud. Töötades libreto juures, otsis autor sealt üksnes võimalusi järjekordse tantsupala loomiseks, kusjuures ta ei lasknud end eriti segada libretode ja laulutekstide mannetusest. „Nahkhiire“ libreto osutus suhteliselt õnnestunuimaks. See kujutas endast prantsuse dramaturgide Meilhac'i ja Halevy' (ooperi „Carmen“ libreto autorite) näidendi „Le Rivillon“ „viiniseeritud“ varianti.

„Nahkhiire“ tantsulise ja „kerge“ õhkkonna tabamine on RAT „Estonia“ kõne all oleva lavastuse põhivoorusi. Oma teoses „Minu elu kunstis“ märgib Stanislavski: „... operett ja vodevill on näitlejatele heaks kooliks... Hääl, diktsioon, žest, liigutused, kerge rütm, reibas tempo, siiras lõbusus on kerges žanris hädatarvilikud. See pole veel kõik, — on vaja elegantsi ja šikki, mis annab teosele pikantsust, mis on nagu see gaas, millela šampanja muutub hapuks veekeseks.“ Tõepoolest, lavastaja Paul Mägi töös võib tabada õiget tendentsi anda pulbitsevat tempoorikat tegevust, mis on orgaanilises seoses rütmierksate, läbinisti tantsuliste muusikaliste numbritega. Võiks loetella mitmeid leidlikult lahendatud episoode: teenijaskonna tantsuline stseen I vaatuses alguses, tertsett „Kui kurb on see“, mitmed ballistseenid, proloog jne.

Väga huvitav on opereti lõppefekt — „Johann Strauss ise“ ilmub lavale tegelaste hulka. Aga kas „Strauss“ ei võiks ka orkestrist viiuli võtta ja sellega käes finaali dirigeerida, mis oleks hoopis iseloomulikum selle helilooja kujule kui lihtsalt osaliste keskel laval istumine. Kui juba, siis juba...

Ääremärkuseks lavastajale — ei ole kaugeltki kõige parem moodus juhtida

vaataja tähelepanu tegelasele sel teel, et viimane pannakse keset tantsukeerist taburetile seisma! Ja sellest detailist tulenev üldistus — lavastaja „suunav käsi“ peab vaatajale jääma nägematuks. Saalisistuja tahab laval näha kõigepealt lihtsust ja loomulikkust ning kõik lavastaja poolt ettenähtud liikumised ja grupeerumised peavad nagu iseenesest välja kasvama antud situatsioonist. „Ombluste näidid“ ei tohi paista seejuures üle rambidääre. Siin seal torkavad need aga veel silma.

Kolmanda vaatuses alguses on etenduse üks suuremaid miinuspunkte. Kahel topiwennast vangivalvuri labase võitu, ja mis peasi — liiga kaua kestev buffonaad igatseb ilmselt lavastaja kääre. Sellel episoodil puudub muusikaline põhi, see ei lisanda midagi sündmustiku arengule ja aina venitab muidu nii tempoorikat tegevust. Kahju hakkab koomikutest A. Meringust ja K. Vahast, kes peavad selle stseenikese jaoks asjatult nii palju loomungulist jõudu raiskama.

Väga huvitav oli jälgida operelistide V. Neeluse ja V. Gurjevi esinemist neile uudsetes tingimustes — operetilaval. V. Gurjev käsitles Eisensteini osa hea kergusega, lisandades sellele mõõduka annuse koomikat. See operetiosa tõi esile uusi jooni V. Gurjevi kunstnikupalges, mida me seni tundsime peamiselt liiirilistest külljest.

V. Neelus tabas eriti hästi Adele kui toaneitsi naiivset kelmikust (I vaatuses). Kui aga Adele soov-unelmad ootamatult üleöö täituvad, võiks esineja enam rõhutada tema „hakkajalikkust“, mis kasvab välja võidujoobumusest.

Stiilselt ja meeleolukalt läbi viidud laululine osa iseloomustas nii V. Neeluse, V. Gurjevi kui ka M. Kodaniporgi (Rosalinde Eisenstein) esinemist.

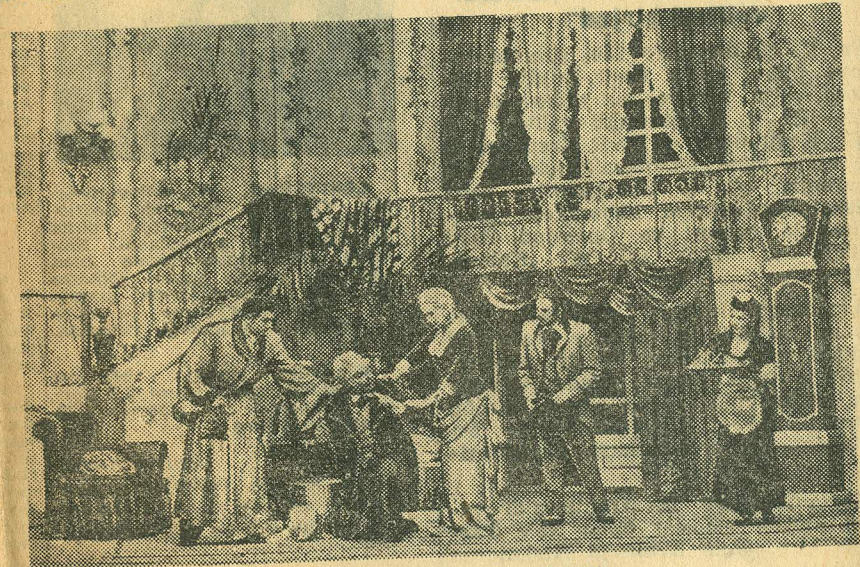
M. Kodaniporgi osakäsitluses jäi kõlamba peamiselt liiiriline põhitoon — enam võiks aga toonitada Rosalinde naiselikku kavalust.

Sädelevat tujurikkust pani teatri direktori Falke osasse E. Pärn, hea oli ka H. Malmsten vangla direktori Frankina. Ilmekad karakterkujud olid J. Johanson notar-advokaat ja F. Juhandi tenor Alfred. (Muide, tundub imelikuna, et Alfred laulab aariaid nendest Tšaikovski ja Puccini ooperitest, mis mõõdunud sajandi 70-ndais aastais, s. o. „Nahkhiire“ tegevuse ajal, ei olnud veel loodudki!) V. Viisimaa andis elupõletajale prints Orlovskile huvitava välise kuju, kuid tundub, et see ei olnud seesmiselt veel täiesti läbi tunnetatud.

Meeldiv oli näha lavaveteraani A. Vainot paljuaastase vaheaja järel jälle laval esinemas (lord Middletoni osas). Muusikajuht V. Järvi taktikepp tõi esile Straussi muusika kaasakiskuva hoogsuse ja rütmierksuse. Ainsaks sooviks dirigendile jääb püüda — veelgi enam voolava, avarama laululisuse poole.

Opereti atmosfäärile andis palju juurde lavataguse orkestri sisseliitamine. Kiitvalt tuleb mainida S. Otsa seatud karaktersema iseloomuga tantsu N. Mei kostüümid ja dekoratsioonid olid oma värvirõõmuga väga lähedased J. Straussi muusikamaailmale. Kahtlemata on „Nahkhiir“ operetilavastuste hulgast teatri üheks õnnestunuimaks saavutuseks. See kohustab aga kollektiivi veelgi jätkama tööd, et see kerge žanri meistriteos saavutaks oma maksimaalse kõlavuse.

Leo Normet

Stseen „Nahkhiire“ I vaatuses

„Õhtuleht“ 26. detsember 1953